

▲ ► Maják v Bretani, fotografie a malba AB

Schválně jsem opět prošel rodinný archiv a dohledal tvé Vysvědčení o učitelském působení v Hradišti, které v srpnu 1937 sepsal ředitel gymnázia. Vlastně nevím, zda ti to opět číst, protože popis tvého působení na této škole je prakticky totožný s popisem, který si získal o rok dříve. Opět se v něm píše o ukázněnosti žactva i o tvé svědomitosti, za zmínku stojí to, že je zde zdůrazněna tvá účast na kulturním ruchu města a zájem, který tvá umělecká činnost vyvolala.

Myslím, že mi to opravdu nemusíš číst, i když mě takové hodnocení i po tolika letech samozřejmě těší. Ono vlastně šlo o úřední doklad mé způsobilosti pro práci pedagoga, jako takový měl pravděpodobně pevně danou strukturu, kterou škola musela dodržet.

Jak jsi už zmínil, byl jsem povolán jako suplent do gymnázia v Zábřehu na školní rok 1937/1938.

V Zábřehu jsem na vlastní kůži zažil skutečně vypjatou atmosféru roku 1938, která nakonec vyústila v zábor tohoto území. Hned na začátku října následujícího školního roku muselo české gymnázium vyklidit budovu a předat ji německým orgánům. Všichni čeští profesori odešli společně s většinou studentů, které přijímaly školy ve vnitrozemí, především v Litovli, a některé jsem potkával i na olomouckém gymnáziu, kam jsem byl následující rok přidělen.

Ale i v Zábřehu jsem zažil mnoho pěkných chvil a poznal řadu příjemných lidí. Dokonce mě jeden ze zdejších studentů, kterého jsem učil jako malého terciána, po mnoha letech vyhledal a stali jsme se dobrými přáteli. Jmenoval

se Igor Škrobal a pracoval jako patolog v nemocnici v Hradci Králové.

Na Igora si dobře pamatuji i já, byl hrozně vysoký a neuvěřitelně energický a laskavý. Vždycky, když mě viděl, tak mě chytil za tváře a přátelsky mi říkal lbošku (ačkoli vlastně nevím proč), také nezapomenu na jeho oblíbené rčení, kterým vždy rozveselil všechny okolo něj. Když jste mluvili o nějaké místní osobnosti nebo známém, tak Igor obvykle reagoval svým prozaickým: „Toho znám, toho jsem pitval.“ Myslím, že bydlel v Mohelnici nebo v Zábřehu, ale dobře si vzpomínám, že často čekal u vlaku, aby mě a maminku pozdravil, když jsme za tebou jeli do Olomouce. Vidíš, že si sám něco pamatuješ. Skutečně bydlel v Mohelnici a někdy vám třeba i předával na nádraží nějaké věci pro mě. Byl to opravdu srdečný člověk, který se spřátelil i s tvým druhým dědou. Trochu komické všem připadalo to, že jsme dlouho ctili určité zaběhlé tradice, takže on mi vykal a oslovoval mě pane profesore, zatímco já mu říkal Iгоре. Jednou to už tvá maminka nevydržela a řekla nám, že to vypadá trochu směšně. Ono opravdu ano, zkrátka dva staří pánové, kteří vypadají podobně a oslovují se takto. Nakonec se i Igor naučil tykání a jednodušší oslovení Aljo, ale to víš, zvyk je železná košile.

Ten vlak mi připomíná i to, že jednou při zastávce v Mohelnici si maminka povídala s Igiorem přes okénko stojícího vlaku a mě zatím z toho otevřeného okna spadlo do kolejiště moje oblíbené autíčko, on mě uklidnil, že jakmile vlak odjede, tak ho vezme a dá mi ho později. A vlastně ani nevím, jestli mi ho pak dal,

ačkoli pokud byl někdo, kdo by lezl z nástupiště mezi zašpiněné pražce pro autíčko za pár korun, jen aby ho dal nešikovnému dítěti, pak by to byl jistě Igor. To je myslím pěkná charakteristika Igora, jak si jej pamatuji.

V Zábřehu jsem byl tedy do roku 1938 a následující školní rok jsem nastoupil do své poslední štace na Reálné gymnázium v Olomouci, které jsem velmi dobře znal. Škola byla od mých studií daleko větší, vzhledem k tomu, že přijala řadu žáků ze zabraného území po Mnichovu. Učil jsem zde více předmětů, kromě kreslení i matematiku a třeba i dějepis, dokonce jsem byl i třídním profesorem.

Ještě než se dostaneš k dalšímu působení v Olomouci, tak bych chtěl tentokrát opravdu přečíst kousek z hodnocení, které ti vystavil ředitel Státního československého reálného gymnázia v Zábřehu a které máme uložené v rodinném archivu, přijde mi totiž více osobnější než vysvědčení předchozí. Ředitel Reiniš v něm mimo jiné uvádí: „Ředitelství poznalo ve Vás profesora svědomitého a horlivého, který dovedl zvláště v kreslení vzbudit ve svěřených žácích zájem nejen pro kreslení, nýbrž i pro vnímání krásna. Tím Jste prokázal žactvu i ústavu velmi dobrou službu, za kterou Vám ředitelství co nejsrdečněji děkuje a přeje Vám, vážený pane kolego, na novém působišti všeho zdaru.“

To je vlastně moc pěkné a vzbudit u žáků zájem o předmět i krásno jako takové, to je asi nejvyšším cílem každého učitele.

To si myslím také, základním úkolem je vzbudit zájem, konkrétní vědomosti pak přicházejí postupně

a nejsou tak závislé na osobnosti učitele. Chtěl bys ještě něco dodat k již zmíněným informacím o školním roce 1938/1939 v Olomouci?

No vlastně už toho moc není, snad jen to, že to byl opravdu hektický rok, nejen s ohledem k dějinným zvrátům, které postihly naši republiku, ale i v ohledu mé práce ve škole jako takové. Množství studentů ze zabraných území, málo učeben, organizační nejasnosti atd... Navíc pak události ze 14. a 15. března 1939 naprosto paralyzovaly společnost už tak zlomenou událostmi zářijovými. Rozhodl jsem se v této převrácené době dokončit školní rok, abych zbytečně nevytvářel další problémy žákům

i kolegům, a po jeho uzavření odejít ze školní služby a stát se vlastně tzv. kumštýřem na volné noze.

Totíž představa působení ve škole pod dohledem německých úředníků a špiclů mi přišla nemyslitelná. Jediným čestným východiskem bylo ukončit své působení ve školství a raději jít do určité ekonomické nejistoty, kterou skýtala profese samostatného výtvarníka. Při rozhodování o odchodu ze školství mi jistě pomohlo i to, že se v této době velmi slibně rozvíjela spolupráce s bratrem a jeho nakladatelstvím, takže jsem alespoň nějakou jistotu zakázek měl. Alespoň jsem si to tehdy myslel.

◀ Bretaň, AB

Předválečné a válečné období

Po ukončení mého působení na olomoucké reálce jsem se plně věnoval řekněme malířskému řemeslu, obesílal jsem nějaké výstavy a mým prvořadým cílem bylo větší zapojení se do umělecké komunity. Na nějaký čas jsem odešel do Ostravy, kde jsem vstoupil do tamního Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců. Pro zajištění nějakého příjmu jsem byl také zaměstnán ve Studentském domově Ostrava, ale to pouze do poloviny roku 1940.

Jak se ti toto město líbilo?

Pro mě byla Ostrava zajímavým industriálním městem a jako taková skýtala celou řadu netypických a pro mě nových a zajímavých námětů. Navíc jsem se zde seznámil i s některými spisovateli a básníky, kteří mi svým náhledem opět umožňovali rozhlédnout se kolem trochu jinýma očima, jestli víš, co tím myslím.

Asi ano, často krásu nějakého místa musíme teprve objevit.

Krásu ale neznamená líbivost. Krása má hlubší charakter, popisuje prožitek daného místa a jeho procítění.

Rozumím ti, sám vnímám krásu v místech, která nejsou líbivá, ale něčím jdou do hloubky duše. To jsou ale věci, které se jen těžko přenášejí do mluveného slova, věci, které by měl člověk prožít. Ačkoli jak jsi mi na některých svých kresbách ryze průmyslových a nelíbivých míst ukázal, tak lze tento pocit přenést na plátno.

▲ Aljo Beran v polovině 30. let

No, alespoň jsem se o to snažil, a jak slyším, tak snad i s občasným úspěchem.

Které spisovatele jsi v Ostravě poznal?

Rád vzpomínám na Milana Rusínského, který byl také absolventem univerzity v Praze a byl vlastně i mým vrstevníkem, v době, o které mluvíme, se věnoval především práci pro rozhlas.

▲ Společenské setkání v přírodě. Aljo v pletené vestě vpravo, jeho bratr Čeněk ve vestě vlevo. Polovina 30. let.

Také jsem zde poznal Zdeňka Báru, který byl o trochu starší, ale nás zase spojovala zkušenost pedagogické praxe na reálných gymnáziích a navíc i známost s A. C. Norem, který již dříve spolupracoval s bratrem Čeněkem a kterého jsem znal. Ve výčtu osobností, které jsem v Ostravě tehdy poznal, nesmím zapomenout na Františka Směju, který z Ostravy rád utíkal do své milované Opavy.

V této době jsem také poprvé vyjel na několik dní za přítelem Janem Václavem Sládkem na Hukvaldy, kam mě stále zval. On byl s tímto krajem naprosto srostlý, pokud jsi ho viděl stát někde v okolních kopcích, skoro jsi mohl vidět, jak mu na nohou raší malé kořínky, které se chtějí uchytit země. Mnohokrát nám povídal zážitky ze svého dětství, které trávil na hukvaldském hradě, protože jeho

► Pohled z Hukvald, AB

otec tam byl kastelánem, hajným nebo něčím takovým. Zkrátka tato oblast a lidé byli pro něj celoživotním tématem. Tehdy jsem jej navštívil a na místě se k nám připojil ještě pražský malíř Vojtěch Doležil, společně jsme tehdy založili to, čemu jsme trochu nadneseně říkali Hukvaldská malířská škola. Všichni jsme trávili krásné dny malováním a já jako bych tehdy přímo slyšel Janáčkovy skladby, které mi tu krajinu dotvářely. Večery jsme spolu

prodebatovali nad seriózními a ryze běžnými tématy. Toto přátelství nám vydrželo dlouho a pobyt na Hukvaldech jsme ještě několikrát rádi opakovali.

Vojtěcha Doležila jsi poznal až tam?

Setkání s Vojtou bylo opravdu dílem náhody, díky jeho příjezdu na Hukvaldy. Ačkoli byl vlastně o generaci starší než my ostatní, tak si myslím, že nás pojila velká vzájemná úcta

a přátelství, které jsme však později udržovali spíše na listech dopisů.

Právě mě zaujaly ony dopisy, které ti později psal. Vždy byly velmi dlouhé, a jak v nich sám uvádí, tak vlastně psané i jakousi formou zpovědi. Je z nich cítit určitá nostalgie a snad i smutek, ale především veliký dojem, který jsi v něm zanechal.

Myslím, že lze říct, že onen dojem a úcta byly záležitostí obou stran a nejen on, ale i já na naše několikrát setkání na Hukvaldech vždy s láskou vzpomínal. Kde jsi vlastně tyto dopisy našel, doma?

Maminka se rozhodla je s některými archivními dokumenty věnovat Archivu Univerzity Palackého, tak bys je dnes našel právě tam. Ve tvém fondu doc. Aljo Beran v jednom z kartonů korespondence.

To je trochu zvláštní pocit mít fond v archivu a ještě zvláštnější je představa, že tam jsou uloženy i dopisy kamarádů, ale Verunka, tedy tím myslím tvou maminku, věděla, že to je asi nejlepší forma jejich ochrany.

Zmiňoval jsem však dopisy Doležila hlavně s ohledem na jejich obsah, protože jsi mu evidentně hodně utkvěl v paměti a několikrát tě v nich zajímavě popisuje. V dopise z roku 1957 vzpomíná: „Ani snad nevíš, že jsem Tě na Hukvaldech nazýval: jediný gentleman v HOM (Hukvaldská obec malířská). Klidný, mírný, rozvážný, slynový (poz. autora: proslulý, pověstný) vykrytalizovaným vkusem ve všech svých věcech i jednáních, schopný v každém okamžiku výborného přátelství k člověku, k lidstvu i k celému světu. Tyto tvé „ctnosti“ jsem, milý Aljo, na Hukvaldech záhy

vypozoroval. A ještě mnoho jiných, které už tuto vyjmenovávat nebudu, abys příliš „nezpejchl“ (po pražsku řečeno)“.

Radši mi to Ašíku už nečti, abych „nezpejchl“.

Co se v jeho dopisech často opakuje u tvé osoby jako pozitivní vlastnost, kterou tě charakterizuje především v práci, je „UKÁZNĚNOST“. V jedné části stejného dopisu pak popisuje i proces vzniku tvých pláten. Ačkoli se jedná o delší text, tak ti jej stejně chci přečíst a znát tvou reakci: „Imponovalo mi – milý Aljo – v HOM, že Tvá ukázněnost životní se přesně odrážela i v Tvém malování. Pozoroval jsem s radostí, že Ty – než začneš malovat – napřed přemýšlíš a hloubáš, napřed že si stanovíš problém, na kterém piluješ a jinak puléruješ ve svém zdravém rozumu, a pak teprve přistupuješ k jeho uskutečnění. (Ne nadarmo jsem Ti tenkrát v duchu dával atribut „der Problemist“). Když jsme se např. toulávali hukvaldskou krajinou – ještě dnes Tě jasně vidím a slyším – jak jsi se začasť zastavoval, ukázal prstem do kraje, opsal jím velikánský obrazový formát a více pro sebe než pro nás jsi tiše prohodil: „Z toho udělám veliký obraz!“ – Byť i k tomu velkému obrazu nikdy nedošlo, mě tato Tvá slova stačila, abych poznal, že se narodil PROBLÉM. Tož v každém případě rozum Tvůj připravoval cestu citu Tvému, který potom obraz lehce, ale jistě namaloval.“

Je asi pravda, že k malování potřebuji mít vše dobře promyšleno a možná i nějak proniknout za prvotní vjem. Ne nadarmo psal Josef Čapek v knize *Psáno do mraků* o síle malby, která souvisí s vnitřními věcmi obrazu. Možná v této výpovědi Vojty Doležila o ukázněnosti najdeš další část odpovědi na tvou otázku, v čem mě